

Олена Штонь

кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та методики її навчання Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, shtonolena@gmail.com

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНА СПЕЦИФІКА ПОРІВНЯНЬ У ПОЕТИЧНОМУ ДИСКУРСІ БОГДАНА ЛЕПКОГО

Художня мова моделює світ через конкретно-чуттєві образи, передбачаючи таким чином не тільки емоційний вплив на читача, а також здатність реципієнта розуміти вторинний зміст слова, особливості художньо-образного мовомислення того чи іншого письменника. В образній системі митця значна роль належить порівнянням – фігурам мови, які полягають у зображенні особи, предмета, явища або дії через найхарактерніші ознаки, які є органічно властивими іншим особам, предметам чи явищам.

Такі виражальні засоби неодноразово були об'єктом вивчення науковців. Сутність порівняння, його специфіку як своєрідного засобу пізнання й зображення докільля різнобічно досліджують мовознавці й літературознавці. Лінгвістичну природу категорії порівняння вивчають переважно в трьох аспектах: формально-граматичному, семантико-синтаксичному та стилістичному.

Структуру і стилістичний потенціал порівняння як компонента художнього тексту розглядають у наукових розвідках Н. Буркалець, Л. Голоюх, Г. Довженко, Н. Дужик, Н. Климчук, Л. Козловська, О. Марчук, Л. Мялковська, Л. Мяснянкін, Є. Павленко, Н. Шаповалова та ін.

Учені відзначають значну роль такого образного засобу у витворенні ідіостилю того чи іншого письменника. Із цього погляду цікаво дослідити структурно-семантичну специфіку порівнянь у поетичному дискурсі Богдана Лепкого, адже витлумачення естетичних категорій із принципово інших поглядів сьогодні зумовлює потребу вивчати творчу спадщину митця після довгого й несправедливого замовчування. Саму це й буде метою нашої наукової розвідки.

Розглянемо поезію Богдана Лепкого, оскільки, на думку М. Ільницького, саме вона найбільш повно розкриває особливості вдачі письменника, допомагає глибше збагнути його творчість, зокрема поетичну, домінантою якої є туга: «Туга – це домінанта поета, яка визначає романтичний тип його почування і мислення та «перебендівська» натура, що «Заспіває, засміється. А на сльози зверне»» [1, с. 13]. Сам поет за допомогою порівняння так описує себе: «Моя душа, як струна тая, / Багата на всілякі тони – / На ній і коломийка грає, / І похоронні плачуть дзвони!» [2, с. 32]. Тут і далі в тексті ілюстративний матеріал подаємо за виданням – Лепкий Б. С. Твори: В 2-х т. Київ: Дніпро, 1991. Т. 1: Поезія. Оповідання і нариси. Історичні повісті. / упоряд., авт. передм. та приміт. М. М. Ільницький. 862 с.

В українському мовознавстві вже усталилося виділення у структурі порівняльних конструкцій трьох взаємопов'язаних компонентів: суб'єкта порівняння – предмета чи явища, ознаки якого ми пізнаємо, розкриваємо за допомогою іншого; об'єкта порівняння – предмета чи явища, що має яскраво виражені і відомі нам ознаки, а також основи порівняння – ознаки, яка лежить в основі порівняння і яка може бути й не вербалізована в окремих структурних типах порівняльних конструкцій, але при цьому зрозуміла з контексту [3, с. 58].

Суб'єктом порівнянь у поетичному дискурсі Б. Лепкого найчастіше є людина, її внутрішній світ і довкілля: «Моя **душа**, як струна тая» (с. 32); «ніби ангел, тоді **ти** до мене ідеш» (с. 37); «**чола** пориті, мов лан» (с. 226); «**ти** за мною, як пташка, літаєш» (с.37); «**я** за тобою з туги в'яну, / Як віск, від твого зору тану» (с. 270); «за горами гасне, як небесна ватра, **сонце** ясне» (с. 40); «**поля** в імлі, як в домовині» (с. 61); «той **вітер**, як ворон крилатий» (с. 64) тощо. Як бачимо, серед суб'єктів-антропонімів займенники на позначення ліричного героя – я, ти, лексеми – черниця, обличчя, душа, пісня, слово, поезія, доля та ін. Суб'єкти, що представляють довкілля, – сонце, вітер, сніг, мла, небо, поле, лан, плесо, скеля, верба і подібні.

Об'єктами порівнянь у поезіях митця виступають антропоніми («Ти будеш, / Як **царівна**» (с. 55), «В городі цвітуть білі квіти, / Як в хаті

безсонячній діти» (с. 65), «Часом сова озветься, / Як **грішника** душа» (с. 46)); зооніми («І як ті **вірли** крилаті, / Так думки вгору летять» (с. 46); «Ніч і тьма, / Як **птиця** хижа» (с. 63); «той вітер, як **ворон** крилатий» (с. 64)); фітоніми («І, як **квітку** **оливну**, так звуки несеш» (с. 37); «... серця райським **квітом** процвітали» (с. 59)); назви явищ природи («... твій легкий хід, як **подув вітру**» (с. 266); І, наче **вітер-завірюха**, / Народ зірвався» (с. 264)); номінації предметів і речовин («вона ... **алмазом** ясним мерехтить» (с. 35); «А плесо мерехтить, як **жемчуг**» (с. 53); «І упав ранений громом, / Ніби мстивою **стрілою**» (с. 51)), найменування пір року («Сніг вкривається квітками, / Мов **весною**» (с. 268); «... цвіте в душі, **як весна**» (с. 36)) тощо.

Основу порівняння автори визначають за різними критеріями: фізичними властивостями (колір, звук, розмір, форма тощо), нюховими та дотиковими відчуттями, інтелектуальними, емоційними ознаками тощо. У своїх поетичних творах Богдан Лепкий основою порівняння зазвичай обирає ті ознаки, які за його уявленням найбільш точно розкривають суть суб'єкта порівняння. Це може бути зіставлення за розміром, формою («Там лан – **як** **полонина**, / Там стерні – **як** **щетина**, / Там скирти – **наче** **вежі...**» (с. 62); за кольором («**Небо** **меркне**, половіє, / **Як** **зіниця**, що поблідне» (с. 61); «Небо **хмари** вкрили, / **Як** **олово**, такі важкі і **сірі**» (с. 62); «А долом **мряки** **сині**, / **Неначе** **море** там» (с. 54)); за звуковими асоціаціями («Стоять поля **німі**, **немов** **могили**» (с. 62), «Гей, ріко! Однакі наші **шуми**: / В тобі **хвилі** **грають**, в мені – **думи**» (с. 40)); за емоційними ознаками («Молодечий жар / Я **несу** тобі, / **Як** **сердечний дар**» (с. 34); «А буває і так, що **зневіра** **їдка** ... Продересь до душі, **ніби** **тая змія**» (с. 37), «... по каміннях шуршить, **ніби** **злиться!**» (с. 43)).

Для поезій Богдана Лепкого притаманне нанизування порівнянь у строфі, як-от: «Роса, **немов** розсипаний **алмаз**, / Дрижить на кожному листі, / Трава – **як** **ізмарагд**, галуззя – **як** **топаз** / В казковому намисті» (с. 267).

Отже, структурно-семантична специфіка порівнянь у поетичному дискурсі Богдана Лепкого виявляється як у їх побудові, так і у виборі компонентів (різних лексико-семантичних груп суб'єктів та об'єктів

порівняльних конструкцій), основи порівняння, що викликає у читача певні словесні картини, а також робить текст багатоплановим та багат шаровим.

Список використаної літератури

1. Ільницький М. «Найпопулярніша постать на галицькому ґрунті...». *Лепкий Б. С. Твори: в 2-х т.* Київ: Дніпро, 1991. Т. 1: Поезія. Оповідання і нариси. Історичні повісті. / упоряд., авт. передм. та приміт. М. М. Ільницький. С. 5-30.

2. Лепкий Б. С. Твори: в 2-х т. Київ: Дніпро, 1991. Т. 1: Поезія. Оповідання і нариси. Історичні повісті. / упоряд., авт. передм. та приміт. М. М. Ільницький. 862 с.

3. Шаповалова Н. П. Функціонально-семантичний статус порівняльних конструкцій сучасної української мови: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.01. Донецьк, 1996. 16 с.